

РЕЦЕНЗИЯ

по обявен конкурс за професор по професионалното направление 2.2. История и археология (стара история) обявен в ДВ, бр. 88/ 08.10.2013 г. с кандидат доц. д-р Петър Неделчев Делев

В конкурса доц. д-р Петър Делев е приложил 44 научни публикации от 1997 г. насетне, като стриктно е отбелязал, че №№ 18,28,34,37,40 и 42 съдържат текстове използвани и в хабилитационния му труд „История на племената в Югозападна Тракия през I хил. пр. Хр.“. Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“ (под печат).

Съвсем естествено ще обърна специално внимание на това фундаментално изследване в българската историческа наука за древността. Колегата Делев е избрал подход, който изглежда строго логичен и особено практичен. Правилно изглежда в изследването на племената по азбучен ред да се дава предпочитане на общия културно-исторически преглед, а след това и на отделните етноси. Събрани и систематизирани са сведенията на античната традиция, надписите, монетните находки, безбройните археологически паметници и естествено публикациите на модерните изследователи.

Следват историческите интерпретации за отделните племена по азбучен ред. В текстът за агрианите П. Делев аргументирано отстоява идеята за евентуалната им миграция от района на Пангей към поречието на Горна Струма около и след средата на V в. пр. Хр. Естествено особено внимание е отделено на дискусиата в историографията за тракийската, респективно пеонската им етническа принадлежност. Подробно е отделено внимание на дипломатическите и военно-политически отношения на пеонския владетел Лангарос с Филип II и младия Александър III през лятото на 335 г. пр. Хр. Изключителните военни качества на агрианите били високо оценени и те били привлечени в сборната армия на Александър в победоносния поход на изток, чак до 324 г. пр. Хр., когато като ветерани били върнати по родните си земи.

Изключително професионално е разработена проблематиката свързана с историята на едно от най-популярните племена в античната писмена традиция – на бесите. Прочее, това проучване е предшествано от голяма студия на П. Делев, публикувана в ГСУ – ИФ, т. 100, 2012, 6-65 с подчертан приносен характер. Достатъчно е да се отбележи, че бесите обикновено смятани в историографията като обитатели на

Родопите, най-вероятно имали за историко-географско ядро западната част на Горнотракийската низина, източно от басейна на Горна Струма с Ихтиманско и Самоковско. Именно там Клавдий Птолемей е локализирал стратегия Бесика. Подробно е проследена и дискусията в литературата за прочутото светилище на Дионис, най-вероятно в Северозападните Родопи.

Аргументирано са проучени писмените сведения, нумизматичните данни и археологическите материали за бисалтите, включително и етимологията на името. Предположено е, с необходимите доказателства като възможност, ядрото на тяхната племенна територия през VII-VI в. пр. Хр. да е била в западната част на Халкидическия полуостров. Впоследствие те отчасти и под военно-политически натиск се придвижили на североизток. Основателно е оспорено разпространеното мнение, че бисалтите били поставени в подчинено положение от македонския владетел Александър I Филелен след похода на Ксеркс през 480/470 г. пр. Хр. Анализът на тяхното сребърно монетосечене през втората четвърт на V в. пр. Хр., категорично доказва солидното им военно-политическо могъщество. Достатъчно е да се спомене монетосеченето на техният владетел Мосес/Мосеос, известен със своите октодрахми, около и след 60-те години на V в. пр. Хр. Проследени в подробности са данните за почти сигурните дипломатически и военно-политически съюзни отношения между бисалтите и Атина през 40-те и 30 г. на V в. пр. Хр. в региона, посочен срещу агресивните и силни македони и едони.

Специално внимание е отделено на отколешната в специализираната литература дискусия за преместването на бригите от племенните им територии в Мала Азия под името фриги. Убедително изглежда хипотезата, че бригите-траки в Македония, сблъскали се с Мардоний в 492 г. пр. Хр. може да се свързват и с богатите некрополи от Синдос и Архонтико. Естествено дискусията по този проблем вероятно ще продължи и в бъдеще.

Прецизиран е и все по-нарастващият археологически материал за дентелетите, които много вероятно биха могли да се свържат със споменатите от Тукидид леи.

Стабилно изглеждат аргументите на П. Делев за територията на стратегията Дентелетика чак до създаването на градската територия на Плуталия през II в.

Специално внимание заслужава изследването за дероните с тяхното световно известно монетосечене от края на V- и първите десетилетия на V в. пр. Хр., както и локализацията на племенната им територия. Макар и предпазливо е изказана хипотезата за напълно възможната етно-културна връзка между дерони и агриани подкрепена и от наскоро публикуваното съкровище край Вранье, южна Сърбия, датирано през втората четвърт на V в. пр. Хр.

В отделен раздел са класифицирани монетните типове, засвидетелствани с надписи и техните тегловни стандарти. Задълбочено е проучен и проблемът за географската локализация и етническата принадлежност на дероните и тяхната възможна политическа връзка с придвижването на агрианите от течението на Стримон към Пангей. Подробно са проучени военно-политическите събития свързани с походите на Мардоний, Ксеркс и колонизационните операции на Атина и нейните съюзници, особено през 465 г. пр. Хр., в които едоните играят важна роля.

Посочена е стратегическата роля на царя на едоните Гетас, известен с тежкото си сребърно монетосечене. Отделно внимание и то в детайли е изследвана важната роля на едонския царски дом през първите години на Пелопонеската война както и дейността на един от най-известните им царе Питакос, станал жертва на дворецов заговор, заради проатинската си политика.

Убедително изглежда и тезата на Делев за локализацията на Крестония/Крестонците в района на Кукуш и Дойран към Круша планина.

Параграфът посветен на медите е написан с необходимото професионално ниво. Проследена е македонската експанзия в техните територии при Филип II и Александър III в земите на Петричко-Санданската котловина. Изказано е предположението и то достатъчно аргументирано, че град Александрополис, може да се локализира с античния град при Сандански или този проучен между Илинденци и Долна Градешница. Също така логично изглежда и локализацията на Петра, който би могъл да бъде между Горна Градешница и споменатата Градешница, югоизточно от Кресна. Много примамливо и дори логично изглежда предположението, че легендарният Спартак е бил в аристократическият контингент на одрисите, командван от Амадок, син на Терес в армията на Корнелий Сули през 87/86 г. пр. Хр. Уточнена е датировката – 86 г. пр. Хр. при добре организираният поход на меди, дардани и скордиски, които опожарили и плякосали светилището на Аполон в Делфи.

Прецизно, в детайли е разработен и раздела за одомлитите с възможните локализации на градовете в Одомантика и в частност Сирис/Сира, дн. Серес. Предложена е хипотезата за ранното солидно монетосечене на ореските, изглежда свързано с тези на одоманти и алтернативно на едони.

Текстът за пеласгите е синтезен и достатъчно прецизен и към него нямам никакви забележки.

Същото може да се каже и за параграфа за пеоните като аргументирано е оборена хипотезата на Н. Хемънд, че тяхното военно-политическо могъщество е през 8-7, а не през втората половина на 6 в. пр. Хр. Центърът на техните етно-политически територии е бил по долината на средна и долна Струма, със сигурност през началото на 5 в. пр. Хр., до тяхното преселване/депортиране по нареждане на Дарий I от Мегабаз.

Висока стойност има и раздела за пиерите разработвали част от сребърните рудници около Пангей и известни с някои монетни топове с легенда ППЕ, приписвани и на едоните, тъй като някои от тях се съдържат във вече споменатото съкровище от Вранье. Не е изключено, според Делев, пиерите да са се преселили, вероятно принудително през 5 в. пр. Хр на север.

Доста убедително е аргументирана хипотезата, че след създаването на римската провинция в Македония през 148 г. пр. Хр. сапейците принудително се отдръпнали във вътрешността на Родопите. През втората половина на 2 и 1 в. пр. Хр. сапейският династически дом е доминирал не само в района, а и в голяма част от Тракия до превръщането и в римска провинция.

П. Делев подробно изследва взаимовръзката между сатрите на Херодот и дните описани у Тукидид и независимите планинци, с които се сблъскал Александър III според информацията на Ариан. Анализът и коментарите на споменатите автори е на високо професионално ниво. Много вероятно изглежда и предположението широко разпространените емисии раннотракийски сребърни монети с изображението на сатир, който преследва менади да са сечени от царския дом на сатрите.

След обстоен анализ на монетосеченето приписвано на тинтените Делев предлага хипотезата, че те са сечени в района на Пангей. Най-вероятно те редом с това на ихни и орески са съставлявали част от доминиращия в района държавно-политически едонски царски дом.

Хабилитационният труд на доц. П. Делев е изключително важен, на много високо професионално ниво и удоволствие препоръчва публикуването му в английска версия, за да влезе в големите библиотеки на Университети и научни институти по света.

Това, ако стане факт, ще бъде много престижно за българската историческа наука за древната история и култура и в частност на племената в югозападна Тракия през I хил. пр. Хр.

Внушително изглежда и приложената справка за цитиранията на научните трудове от доц. д-р П. Делев в публикациите на български и чуждестранни учени – над 400 (?!).

Респектираща е и преподавателската кариера на доц. д-р П. Делев в историческия факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“. Той чете лекционните курсове по Стара история, Тракология, Проблеми на историята на Древна Елада, Извори за античната история, Минойски Крит и Ахейска Гърция, Гръцката колонизация, Древна Тракия през елинистическата епоха, Тракийските племена (впечатляващ курс), История на древна Македония, който съм сигурен, че не е четен и дискутиран със студенти поне в последните 50 години. Доц. П. Делев е научен ръководител на петима докторанти, с отлични научни организационни и технически умения и компетенции.

Към всичко споменато до тук трябва да се прибави и солидното изследване на П. Делев „Древният свят и Тракия“ в: Българска национална история, т.1., Българските земи през древността, Абагар, Велико Търново, 2011, 511-906, който има значителен научно-популяризаторски достойнства!

В заключение с дълбока убеденост предлагам на уважаемите колеги от научното жури на конкурса за професор по професионалното направление 2.2. История и археология (стара история) за придобиване на научни степени и академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“ да гласуват в подкрепа на кандидатурата на доц. д-р П. Делев във факултетния съвет на Историческия факултет.

София

3.02.2014

Рецензент:

проф. дин Кирил Йорданов